Risken för skada på entreprenader
— några principfrågor
Del II av II

Av advokaten Jacob Frank[1]

Under vilka förhållanden står entreprenören respektive beställaren risken för skada på entreprenaden? När kan en skada anses ”bero på” beställaren? Under vilka förutsättningar kan en förtida riskövergång bli aktuell? Dessa principfrågor om ansvarsfördelningen avseende farefrågor i en entreprenad behandlas inom ramen för två artiklar. Den här artikeln utgör del II och behandlar bestämmelserna om förtida riskövergång.

1 Inledning

I den första artikeldelen (del 1) behandlades den grundläggande riskbestämmelsen i AB 04/ABT 06 kap. 5 § 1. Fokus låg framförallt på innebörden och omfattningen av begreppet ”beror på” beställaren i andra stycket. Det konstaterades sammanfattningsvis att övervägande skäl talar för att uttrycket ”beror på” beställaren bör tolkas på så sätt att det räcker med att skadan kan tillskrivas någon part på beställarens sida för att skadan ska anses ”bero på” beställaren i den mening som avses i riskbestämmelsens andra stycke. Del I omfattade även en genomgång av och kommentar till ”Skadorna på Läckebys arbeten” NJA 2013 s. 271. Det avgörandet, och justitierådet Herres omfattande tillägg, kommer delvis beröras även i denna artikel som utgör del II i artikelserien.

I förevarande del II ligger fokus på bestämmelserna i AB och ABT om förtida riskövergång (kapitel 2). Del II innehåller också ett avslutande kapitel med vissa sammanfattande slutsatser (kapitel 3). Slutsatserna baseras på innehållet i både del I och II.

När det hädanefter görs hänvisningar till vissa bestämmelser i AB 04/ABT 06 utan att det klargörs vilket standardavtal som avses omfattas båda avtalen av hänvisningen (detsamma gäller när det generellt talas om ”AB”-kontrakten; härmed avses då alltså AB i bred bemärkelse, innefattande både AB 04 och ABT 06).

[1] Författaren är verksam som advokat vid advokatfirman Schjødt. Artikeln speglar endast författarens egna åsikter. Ett stort tack till Jakob Andersson (Kastell) för synpunkter på ett tidigt utkast till denna artikel.

2 Närmare om entreprenörens riskperiod och förtida riskövergång

2.1 Förtida riskövergång på grund av förseningar orsakade av beställaren

Riskbestämmelsen i kap. 5 § 1 reglerar ansvaret för skador på entreprenaden under *entreprenadtiden*. Entreprenadtiden definieras i begreppsbestämningarna som tiden ”från entreprenadens påbörjande till och med den dag då entreprenaden är godkänd”. Efter godkännandet anses entreprenaden också avlämnad.[2]

Ett avlämnande av entreprenaden kan som huvudregel endast ske genom slutbesiktning. Om entreprenören är försenad i förhållande till inplanerad slutbesiktning, kommer tidpunkten för slutbesiktningen att flyttas fram. Entreprenören ansvarar som utgångspunkt för skador på entreprenaden under förseningstiden (enligt huvudregeln i AB kap. 5 § 1 att entreprenörens allriskansvar består till dess entreprenaden är avlämnad).

Vad händer om slutbesiktningen inte verkställs inom föreskriven tid på grund av beställaren? Svaret på frågan finns i AB 04/ABT 06 kap. 7 § 12 st. 7. Bestämmelsen lyder:

> Om inte slutbesiktning verkställs inom föreskriven tid på grund av beställarens underlåtenhet anses entreprenaden godkänd och avlämnad från den dag då besiktning rätteligen skulle ha verkställts.

Detta innebär att om slutbesiktningen blir försenad på grund av beställaren, sker en förtida riskövergång. Om således en skada inträffar på entreprenaden efter den tidpunkt då entreprenaden annars skulle ha varit redo för slutbesiktning, och orsaken till förseningen är hänförlig till beställaren, är det beställaren som ansvarar (står risken) för skadan, inte entreprenören.

Den citerade bestämmelsen får enligt sin ordalydelse närmast anses reglera den situationen att det inträffar en försening av själva slutbesiktningsförfarandet som beror på beställaren (se även nedan vad som sägs beträffande motsvarande bestämmelse i föregångarna AB 65 resp. AB 72)[3]. Typexemplet torde vara att beställaren av ovidkommande skäl är passiv och inte tar initiativ till eller inte deltar i eller annars fördröjer slutbesiktningsförfarandet.

En annan särskild fråga är vad som gäller om entreprenörens *färdigställande av kontraktsarbetena* försenas på grund av förhållanden som beror på beställaren eller något förhållande på beställarens sida. Med andra ord, kan ett *hinder* som beror på beställaren eller något förhållande på hans sida (s.k. beställarhinder jämlikt kap. 4 § 3 punkten 1) också ge upphov till en förtida riskövergång?

[2] Se AB kap. 7 § 12 st. 3, som föreskriver att ”[E]fter godkännande vid slutbesiktning är entreprenaden avlämnad”. Flera bestämmelser i AB knyter för olika rättsverkningar an till entreprenadens godkännande. Vad specifikt gäller preskriptionsrättsverkan behandlas den i ”Den uteblivna slutbesiktningen” NJA 2015 s. 862.

[3] Se särskilt not 5 nedan men även i anslutning till not 20.

I sitt tillägg till ”Skadorna på Läckebys arbeten” diskuterar Herre möjligheten till förtida riskövergång enligt AB 92 på grund av förseningar orsakade av beställaren. Såvitt kan förstås diskuteras därvid och i ett sammanhang såväl förseningar av själva slutbesiktningsförfarandet som beror på beställaren som förseningar av färdigställandet av entreprenaden som beror på beställaren.[4] Herres slutsats blir vid båda förseningstyperna att det sker en förtida riskövergång och att beställaren därvid tar över risken ”vid den tidpunkt då slutbesiktning skulle ha skett om beställaren inte hade orsakat förseningen”.[5]

Magnusson har invänt mot Herres resonemang. Enligt Magnusson kan rättsföljderna p.g.a. beställarhinder (dvs. situationen att beställaren hindrar entreprenören från att färdigställa entreprenaden i tid) endast vara dem som AB uttryckligen anger, dvs. en rätt till tidsförlängning (vilket blockerar vitespåföljd) och hinderersättning.[6] Eftersom en uttrycklig regel om förtida riskövergång för den angivna situationen saknas i AB, anser Magnusson att frågan därmed är besvarad.[7]

För egen del är jag skeptisk till att låta resonemang om att AB skulle vara ”heltäckande” få vara styrande för dess tillämpning i (potentiellt)

[4] Samma förståelse Magnusson s. 315. Herre inleder (punkt 14) med att konstatera att om entreprenören är ”försenad” (varmed måste avses en försening med färdigställandet) kvarstår entreprenörens fareansvar även efter den tidpunkt då slutbesiktning annars skulle ha skett. Vad som däremot ska anses gälla beträffande felansvaret (och därmed fareansvaret) när förseningen beror på något förhållande på beställarens anser Herre inte klart framgår av AB 92. Herre skriver sedan: ”Antag sålunda att beställaren orsakar en försening och att kontraktsarbetena skadas under förseningsperioden, dvs. efter den tidpunkt då entreprenaden annars skulle ha varit redo för slutbesiktning. Slutbesiktning ska då ske när entreprenaden har anmälts vara färdigställd. Besiktningsmannen ska vid besiktningen anteckna de avvikelser som då föreligger från de avtalade kraven. Något undantag görs inte i 7 kap. för den situationen att dröjsmålet har orsakats av beställaren. Bestämmelsen om besiktningens rättsverkan tar emellertid inte sikte på det fallet att besiktningen görs senare på grund av beställaren”. Slutsatsen blir till sist (se även nedan not) att det sker en förtida riskövergången om beställaren orsakar en försening.

[5] Tillägget punkt 15. Diskussionen innefattar även en problematisering av det förhållandet att BKK gjorde en ändring av definitionen av ”entreprenadtiden” i AB 92 jämfört med AB 72 (se även punkt 14 i tillägget). I AB 72 definierades entreprenadtiden på så sätt att den gällde intill garantitidens början. *Vid försening med besiktningen* orsakad av beställaren fanns en regel i AB 72 enligt vilken garantitiden började löpa redan när entreprenaden skulle ha slutbesiktigats. (Det kan parentetiskt noteras att vad som nu sagts även gällde enligt AB 65. Sålunda föreskrevs i AB 65 kap. 4 § 7: ”Garantitiden löper under den i kontraktet bestämda tiden, räknad från den dag entreprenaden eller del därav efter slutbesiktning blivit godkänd. Äger slutbesiktning icke rum inom föreskriven tid på grund av beställarens underlåtenhet, räknas garantitiden från den dag slutbesiktning rätteligen skulle ha skett”.) Om innebörden av bestämmelsen, se i anslutning till not 20 nedan. I AB 92 ändrades definitionen av entreprenadtiden på så sätt att det där anges att den tiden löper fram till och med den dag då entreprenaden är godkänd för slutbesiktning. Som Herre noterar finns inte någon regel i AB 92 som tar hänsyn till sådana beställarens ageranden som medförde en förtida riskövergång enligt AB 72 (eller AB 65). Herres slutsats blir ett förordande av att samma ordning trots det bör anses gälla för AB 92.

[6] AB 04/ABT 06 kap. 4 § 3 punkten 1 och kap. 5 § 4.

[7] Magnusson s. 315.

oreglerade situationer.[8] I vissa fall är det såklart uppenbart att det går att rättfärdiga en tolkning av AB som innebär att AB besvarar en fråga ”indirekt” genom att situationen i sig inte är uttryckligt reglerad. I många fall torde dock tolkningen kunna bli den motsatta, dvs. att AB, om den inte uttryckligen reglerar en viss fråga, istället får anses lämna frågan öppen (med följden att det kan finnas en ”lucka” som måste fyllas). Rör det sig om en lucka kan gränsen mellan tolkning och utfyllning bli flytande.[9]

Härmed inte nödvändigtvis sagt att jag inte håller med Magnusson om själva slutsatsen. Det är i så fall snarare vägen dit (metoden för att nå svaret) som skiljer åt. Samtidigt ska också redan nu sägas att det finns visst stöd i AB-motiven för att en förtida riskövergång kan bli aktuell även då beställaren försenar *färdigställandet* genom att t.ex. inte överlämna ritningar i tid. Frågan ska utforskas ytterligare i det följande.

På motsvarande sätt som gällande tolkningen och omfattningen av begreppet ”beror på” (se del I) är det rimligt att utgå från att HD, om domstolen skulle meddela prövningstillstånd i frågan om vilka förseningar på grund av beställaren som kan medföra förtida riskövergång, skulle utgå från den dispositiva rätten som annars skulle ha tillämpats. På motsvarande sätt blir det sedan också här, efter en sådan prövning, relevant att avgöra om den dispositiva rätten bör bli ensamt utslagsgivande eller inte.[10]

Det finns inledningsvis återigen skäl att påtala att HD genom ”Skadorna på Läckebys arbeten” redan slagit fast att riskfördelningsregeln i AB får anses ha sin riskfördelningsförebild i 12 och 13 §§ köplagen

[8] Att ett visst regelsystem skulle vara heltäckande och ”slutet” är ett synsätt som framskymtat även i de två senaste reklamationsavgörandena från HD i ”Brf Ida” och ”Kylbaffeln”. Det är oklart om resonemanget håller vid en närmare granskning (se härom Frank, *Entreprenörens omsorgsplikt och bevisbördan för påståenden om brister i denna m.m.*, SvJT 2025 s. 184 ff., noten 26. Som dock bl.a. utvecklas där samt i en kommande framställning i Juridisk Tidskrift kan näppeligen 45 § köplagen anses analogt tillämplig i entreprenadsammanhang, men den slutsatsen är bredare än frågan om AB innehåller en ”lucka” i det avseendet eller inte.

[9] Det är en omdebatterad fråga både var gränsen går mellan tolkning och utfyllning och om det överhuvud är lönt att skilja mellan dessa båda sätt att fastställa avtalsinnehåll (se å ena sidan Ramberg, *Marcus Utterström, Störningar och tidsförlängning — en entreprenadrättslig studie (ak. avh.), Lund 2022, 398 s.*, JT 2022–23 s. 714 ff. (på s. 717 ff.) och å andra sidan Arvidsson, *Bunden och fri utfyllning eller bara avtalstolkning?*, SvJT 2023 s. 615 ff.) och, senast, Ramberg, Uppdelningen i tolkning och utfyllnad är vilseledande, festskrift till Johansson [2025] s. 593 ff.). Ett annat intressant bidrag, som i och för sig avser gränsdragningen (och vikten av åtskillnad) mellan tolkning och analogislut av *lagregler* men som går att överföra även på avtalssituationen (där tolkningsbegreppet skulle kunna motsvara avtalstolkningsbegreppet i dess rätta bemärkelse och analogin motsvara avtalsutfyllnad) är Croon & Nilsson, *”Enligt grunderna” — Om vikten av att skilja på tolkning och analogier, Del I*, SvJT 2025 s. 859 ff. (se även i anslutning till not 21 nedan). Ett rättsfall som särskilt illustrerar att gränsen mellan tolkning och utfyllning är svårgripbar även för HD, och som också visar att enskilda ledamöter har olika metodangrepp för att ta sig an ”avtalsluckor” i bred bemärkelse, är ”Ramavtalet” NJA 2021 s. 643 (fallet handlar enligt referatrubriken om ”[t]olkning och utfyllnad”). HD självt synes således skilja mellan tolkning och utfyllning (se även Svensson, *Tolkning och utfyllning av avtal enligt CISG, en jämförelse med svensk avtalsrätt*, JT 2023–24 s. 599 ff., på s. 613 och 617 ff.).

[10] Se del I av artikelserien not 26.

(se del I). Enligt 13 § andra stycket gäller, som framgått och utvecklats i del I, att risken går över på köparen även om en vara avlämnas i fel tid ”om det beror på köparen eller något förhållande på hans sida”. Ordalydelsen talar närmast för att förtida riskövergång i 13 § enbart är kopplad till själva avlämningsförfarandet (s.k. *mora accipiendi*).[11] Intrycket förstärks av förarbetena och doktrin. I specialmotiveringen till 13 § andra stycket talas genomgående om försening med varans *avlämnande*.[12] Detsamma gäller i doktrin.[13] Till detta kommer att 13 § andra stycket också anger som en ytterligare förutsättning för den förtida riskövergången att ”säljaren gjort vad på honom ankommer för att avlämnandet ska kunna ske”. Säljaren måste alltså för sin del ha fullgjort det som krävs av honom för att avlämnande kan ske, vilket talar för att säljaren, så att säga, ska vara färdig med varan (vid t.ex. tillverkningsköp ska således varan vara färdigtillverkad).[14] Ytterligare stöd för att den förtida riskövergången i 13 § enbart är kopplad till själva avlämningsförfarandet följer av doktrinens kommentarer till 50 § köplagen. I denna bestämmelse åläggs köparen två förpliktelser; enligt punkt 1 att medverka till köpet på ett sådant sätt som skäligen kan förväntas av honom för att säljaren ska kunna fullgöra köpet och enligt punkt 2 att hämta eller ta emot varan. Punkten 1 kan vid tillverkningsköp innefatta saker som att ”tillhandahålla säljaren ritningar eller andra anvisningar eller en modell eller prototyp avseende den vara som köpet gäller”.[15] När bestämmelsen kommenteras anförs enbart i anslutning till hämtningsförsummelsen (dvs. bristande fullgörelse av punkten 2) att det sker en förtida riskövergång.[16]

Anses regleringen i köplagen utgöra den dispositiva bakgrundsrätten för entreprenadförhållanden vad avser frågan om förtida riskövergång (och anses det uteslutet att köplagen stänger vägen för att beakta även andra förseningar hos köparen än sådana som beror på dröjsmål med avlämnandet, se härom nedan), talar det som nu sagts för att situationen att beställaren hindrar entreprenören från att färdigställa entreprenaden i tid *inte* medför en förtida riskövergång. Att fylla ut AB med en sådan regel vore då knappast möjligt.

I NJA 2013 s. 1174 slog HD fast att vid kommersiella avtal om arbete på egendom kan, vid sidan av köplagen, även *konsumenttjänstlagen* tjäna till vägledning för vad som ska anses utgöra dispositiv rätt — i vart fall

[11] Samma slutsats Magnusson s. 315. Magnusson nämner detta mer som ett tillägg (inte som huvudanledning till varför förtida riskövergång AB inte omfattar hinder p.g.a. beställaren).
[12] Prop 1988/89:76 s. 80.
[13] Se t.ex. Herre & Ramberg, *Köplagen, en kommentar*, Juno (version 3B), kommentaren till 13 § avsnitt 4.3.2 och Håstad, *Köprätt och annan kontraktsrätt*, Juno (version 8) s. 44 f.
[14] Jfr även 14 §; risken går aldrig över på köparen förrän det genom märkning, anteckning i transportdokument eller på annat sätt har gjorts klart att varan är avsedd för köparen.
[15] Prop 1988/89:76 s. 158.
[16] Se t.ex. Herre & Ramberg, *Köplagen, en kommentar*, Juno (version 3B), kommentaren till 50 § avsnitt 11.2.3 jämförd med avsnitt 11.2.2.

när den bygger på vad som kan antas ge uttryck för allmänna obligationsrättsliga principer tillämpliga inom tjänsteområdet.[17] I ljuset av detta finns det också anledning att analysera hur riskövergångsreglerna i konsumenttjänstlagen ser ut.

Enligt 12 § första stycket konsumenttjänstlagen gäller att tidpunkten för felbedömningen är när uppdraget har avslutats. Andra stycket föreskriver att om näringsidkaren har utfört tjänsten men uppdraget inte kan avslutas i rätt tid på grund av något förhållande på konsumentens sida, är den avgörande tidpunkten i stället den då uppdraget skulle ha avslutats. I förarbetena sägs att ”[R]isken för att resultatet försämras genom en olyckshändelse eller därmed jämförlig händelse ligger alltså [efter tidpunkten då uppdraget skulle ha avslutats] på konsumenten”.[18] I ljuset av att en förutsättning för andra styckets tillämpning är att ”näringsidkaren har utfört tjänsten” talar mycket för att de förseningar på grund av konsumenten som kan medföra en förtida riskövergång tar sikte på dröjsmål med själva *mottagandet* av tjänsten. Enligt förarbetena är det också så bestämmelsen ska förstås.[19]

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att varken köplagen eller konsumenttjänstlagen enligt sina ordalydelser tycks medge förtida riskövergång vid förseningar på grund av köparen annat än för dröjsmål som har samband med överlämnandet/avlämnandet av varan eller tjänsten.

Intressant nog finns det däremot visst stöd i kommentaren till (för-)föregångaren till dagens kap. 7 § 12 st. 7 för att en förtida riskövergång kan bli aktuell även vid andra förseningar som beror på beställaren och som hindrar ett färdigställande. I motiven till AB 65 uttrycks saken såhär:

Även utan slutbesiktning kan entreprenadtiden upphöra, nämligen om slutbesiktning på grund av beställarens underlåtenhet icke äger rum inom föreskriven tid. Entreprenadtiden upp hör då enligt kap. 4 § 7 [nuvarande kap.

[17] NJA 2013 s. 1174 p. 9. Se även Hellner m.fl., *Speciell avtalsrätt II. Kontraktsrätt. 1 häftet Särskilda avtal*, Juno (version 8) s. 103 (jfr s. 154 f.). Vad gäller *köplagens* genomslagskraft på entreprenadavtal har HD betonat att det måste beaktas att det rör sig om två olika avtalstyper och att det i vissa fall kan finnas anledning att särskilt beakta entreprenadavtalets speciella drag (se t.ex. ”Det andra bolaget” NJA 2014 s. 960 p. 24). Det talar ytterligare för att det ibland kan finnas anledning att tillmäta konsumenttjänstlagen särskild betydelse när det gäller rättsfrågor vars lösning bör inkludera beaktande av skillnaderna mellan ett momentant köp och ett långvarigt tjänsteåtagande (konsumenttjänstlagen är trots allt den enda lagen vars tillämpningsområde omfattar arbete på annans egendom).

[18] Prop. 1984/85:110 s. 206.

[19] Se särskilt det utförliga resonemanget i SOU 1979:36 s. 256 ff. Det kan nämnas att enligt 58 § konsumenttjänstlagen gäller vid småhusentreprenader där det avtalats om slutbesiktning ”istället för” riskregleringen i 12 § att felbedömningen ska göras med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då entreprenaden godkändes vid slutbesiktning. Någon uttrycklig motsvarighet till 12 § andra stycket är inte införd i 58 §. Som bl.a. Herre påpekar i sitt tillägg (punkt 13) får trots det den princip som gäller enligt 12 § andra stycket när uppdraget inte kan avslutas i rätt tid på grund av ett förhållande på konsumentens sida anses gälla även när det avtalats om slutbesiktning vid en småhusentreprenad.

7 § 12 st. 7, förf. anm] vid den tid slutbesiktning rätteligen skulle ha skett. Fall kan också tänkas, då entreprenörens ansvar för entreprenaden upphör utan att entreprenadtiden formellt är ute. *Enligt allmänna rättsregler kan nämligen risken överflyttas, om beställaren fördröjer mottagandet av entreprenaden. Inom ett kontraktsförhållande får nämligen icke ena partens vidtagna eller uteblivna åtgärder försämra motpartens rättsliga ställning.* Särskilt gäller detta, då dröjsmålet kan tillräknas beställaren såsom försummelse, som är att anse som kontraktsbrott, *exempelvis underlåtenhet att enligt kontraktet tillhandahålla material eller varor eller erforderliga ritningar. Även utan vållande eller försumlighet kan sådan riskövergång bli aktuell.*[20] [förf. kursiveringar]

Motiven — som enligt sina förord i första hand grundar sig på protokoll från de sammanträden som hållits av kontraktskommittén och arbetsutskottet vid framarbetandet av AB 65 samt på sekreterarens och övriga ledamöters anteckningar — verkar således räkna med att bestämmelsen om förtida riskövergång på grund av förseningar hänförliga till beställaren kan omfatta fler förseningstyper än vad som framgår av själva ordalydelsen (som inskränks till underlåtenhet kopplad till genomförandet av slutbesiktningen). Således anförs att förtida riskövergång kan bli aktuell även om beställaren t.ex. underlåter att tillhandahålla ritningar i tid (vilket är ett ”klassiskt” beställarhinder enligt kap. 4 § 3 punkten 1).

Det är en omdebatterad fråga hur pass ”bindande” AB-motiven är/bör vara för tolkningen av AB. Det enkla svaret är väl att motiven inte är bindande i egentlig mening. Det är avtalstexten som parterna inkorporerar om de väljer AB som avtalsinnehåll. Motivens värde får primärt avgöras utifrån hur pass välgrundade de bedöms vara i sak (detsamma gäller i allt väsentligt kommentarstexterna).

Ovan har framhållits att köplagens och konsumenttjänstlagens bestämmelser av allt att döma endast reglerar förtida riskövergång vid förseningar med mottagandet av varan/tjänsten. Ska det med nödvändighet tolkas *e contrario*, med följden att situationer som inte täcks av lagtexten (i det här fallet att köparen t.ex. är försenad med en tillverkningsritning vilket försenade avtalat leveransdatum för varan) inte kan medföra samma rättsföljd? Det beror nog på. Det kan på ett allmänt plan finnas anledning till försiktighet med motsatsslut av köplagen (och andra lagar) bl.a. av det skälet att det skulle ställa orimliga krav på lagstiftaren om alla tänkbara situationer måste behandlas i lagen.[21] Samtidigt kan skäl finnas för motsatsslut om t.ex. lagen i visst avseende uppenbart innehåller en uttömmande uppräkning.[22] Samma sak borde gälla om lagstiftaren i förarbetena uttryckligen övervägt vilka situationer som bör falla in under en viss bestämmelse och därvid gjort ett urval som redovisas öppet.

[20] Motiv AB 65 s. 114.
[21] Håstad s. 20.
[22] Ibid.

En utförlig diskussion om förutsättningarna för förtida riskövergång vid avtal om arbete på egendom finns i förarbetena (SOU:n) till konsumenttjänstlagen. Där avfärdades möjligheten till förtida riskövergång på grund av förseningar på konsumentens sida hänförliga till själva färdigställandet av entreprenaden. Det gjordes emellertid på basis av ett antagande om hur dåvarande AB (AB 72) reglerade frågan, varvid framhölls att AB:s reglering innebar att någon förtida riskövergång inte skedde om entreprenören fick rätt till tidsförlängning (inte ens på grund av hinder som berodde på beställaren).[23] Intressant är nog är emellertid att den *rättskälla* som hänvisades till, till stöd för antagandet, är en norsk avhandling om ”Entreprenørrisikoen” från 1966.[24] Hade man istället lagt Motiv AB 65 (från 1968) till grund för analysen synes resultatet (och därmed utformningen av lagen) ha blivit det motsatta(!)

Enligt författarens åsikt ligger det något i ”metanormen” som omnämns i motiven till AB 65, nämligen att ena partens vidtagna eller uteblivna åtgärder inte får försämra motpartens rättsliga ställning (i det här fallet såvitt avser riskansvaret). Exemplet med att beställaren inte tillhandahåller ritningar för entreprenaden i tid med följden att kontraktstiden förlängs fördröjer i praktiken och rent faktiskt ett mottagande av entreprenaden lika mycket som beställarens underlåtenhet att medverka till en slutbesiktning. Detsamma gäller en köpares underlåtenhet att t.ex. tillhandahålla säljaren erforderliga prototyper för varan i tid med följden att säljaren fördröjs med att fullgöra köpet i förhållande till avtalad leveransdag (det får en faktisk inverkan på avlämnandet lika mycket som dröjsmål med att hämta varan). Frågan om hur man i riskhänseende bör se på situationer där beställaren genom sitt agerande fördröjer entreprenörens färdigställande av entreprenaden kan enligt min mening inte anses alldeles självklar (varken enligt dispositiv rätt eller vid en tolkning/utfyllnad av AB:s bestämmelse om förtida riskövergång). Rättsläget ger anledning till prejudikatintresse.

2.2 Övriga regler angående förtida riskövergång i AB 04/ABT 06

Som framgått ovan kan ett avlämnande av entreprenaden som huvudregel endast ske genom slutbesiktning. Förtida riskövergång på grund av förseningar hänförliga till beställaren har behandlats i föregående avsnitt. AB innehåller ett par ytterligare bestämmelser som ger upphov till förtida riskövergång, vilka för fullständighetens skull kortfattat ska belysas i det följande.

AB 04/ABT 06 kap. 5 § 2 innehåller följande bestämmelse.

> Beställaren har rätt att efter samråd med entreprenören under entreprenadtiden ta ej avlämnad del av entreprenaden i bruk, men ansvarar därvid för skada på entreprenaden på grund av brukandet samt för ökade kostnader för entreprenadens utförande och färdigställande.

[23] SOU 1979:36 s. 256.
[24] Sandvik, *Entreprenørrisikoen*, Oslo 1966.

Regeln handlar om förtida riskövergång på grund av beställarens förtida ibruktagande. Om således beställaren under entreprenadtiden tar en del av entreprenaden, som förvisso inte blivit formellt avlämnad, i bruk, svarar beställaren och inte entreprenören för skador på entreprenaden från tidpunkten för ibruktagandet. Bestämmelsen har dock en något märklig innebörd vid närmare granskning. Beställaren svarar enbart, vid förtida ibruktagande, för skador på entreprenaden ”på grund av brukandet”.

Beror emellertid en skada på entreprenaden på beställaren, till exempel till följd av brukande, ansvarar beställaren redan enligt regeln i kap. 5 § 1 st. 2 för skadan i riskhänseende. Ansvaret enligt den citerade bestämmelsen är vidare inte kopplat specifikt till skador på den övertagna delen av entreprenaden.

En rimligare ordning hade varit om beställaren vid förtida ibruktagande tar över hela allrisken för den del av entreprenaden som omfattas av ibrukandet. När beställaren börjat använda den delen finns inte längre något bärande skäl till att entreprenören ska stå risken (överhuvud) för skada på ibruktagen del (istället bör ordningen vara att beställaren som huvudregel står risken för skada på den ibruktagna delen, med ett undantag som gäller om skada på den ibruktagna delen ”beror på” entreprenören).

Bestämmelsens föregångare i AB 65 föreskrev att beställaren ägde taga icke avlämnad del av entreprenaden i bruk, om det kunde ske ”utan risk för skada på entreprenaden”. I motiven till AB 65 anges som motivering till regeln att det ansågs oriktigt att entreprenören skulle ansvara för skada som uppkom genom beställarens brukande, oberoende av om skadan ”vållats” av beställaren eller inte.[25] Det anges vidare att om det skulle uppkomma skada på entreprenaden till följd av brukandet, borde sådan skada inte falla under entreprenörens ansvar. Så som förutsättning för ibruktagandet skrevs i bestämmelsen förvisso bara in ”frånvaro av risk för skada”, men uppstod likväl skada, skulle förutsättningen enligt motiven anses brusten och beställaren kunde då inte gentemot entreprenören undgå att ansvara för skadan (oaktat om beställaren varit ”vållande” eller inte).

Den angivna kommentaren ska ses mot bakgrund av att den dåvarande riskregeln i AB 65 (numera kap. 5 § 1 st. 2) fordrade vållande (vårdslöshet) som förutsättning för undantaget från entreprenörens allrisk. Numera har, som framgått i del I, rekvisitet ”vållas av beställaren” i den dåvarande riskbestämmelsen ersatts med ”*beror på* beställaren” i kap. 5 § 1 st. 2 (dvs. en anpassning till den ”nya” köplagens riskreglering). Det gör att den nuvarande bestämmelsen i kap. 5 § 2 i princip är redundant. För ett fylla ett eget syfte borde den aktuella bestämmelsen ändras i två avseenden; dels borde den endast reglera skador som inträffar på den ibruktagna delen (skador på övriga entreprenaden som beror på beställaren täcks redan av kap. 5 § 1 st. 2), dels

[25] Motiv AB 65 s. 201. Om vållandebegreppet, se del I not 10.

borde rekvisitet ”på grund av brukandet” utgå. När beställaren tar en del av entreprenaden i bruk övergår den delen i regel till beställarens kontrollsfär och dessutom gör beställaren rimligen en vinst på ett förtida ibruktagande. Att då låta entreprenörens allrisk kvarstå helt oförändrad för den ibruktagna delen (med undantag endast för skador till följd av brukandet) framstår inte som rimligt. Tvärtom borde hela risken för den ibruktagna delen övergå på beställaren.[26]

En annan regel i AB som indirekt kan anses medföra en förtida riskövergång — möjligen är det dock rimligare att betrakta det hela som att regeln reglerar ett annat sätt för avlämnande än genom slutbesiktning och därigenom får betydelse för riskansvaret — är AB 04/ABT 06 kap. 4 § 10. Där anges följande.

> Om kontraktet hävs enligt kapitel 8 § 1 eller 2, löper ansvars- och garantitid för den utförda delen av entreprenaden från den dag då kontraktet hävdes.

Bestämmelsen omfattar situationen att någon av parterna häver entreprenadavtalet och anger att rättsföljden på grund av hävningen blir att ansvars- och garantitiden börjar löpa. Det borde i så fall också medföra, att *entreprenadtiden* upphör genom hävningen. Därmed upphör i så fall också entreprenörens riskansvar för skada på entreprenaden.[27]

En öppen fråga är om riskansvaret bör upphöra även vid en *obefogad* hävning av entreprenadavtalet och innan en värdering kunnat äga rum enligt bestämmelserna härom i 8 kap. Den frågan lämnas därhän i denna framställning.

3 Avslutande ord

Riskfördelnings- och riskövergångsreglerna i AB och ABT utgör en central del av standardavtalen. Bestämmelserna har en avgörande betydelse för hur ansvar och risker fördelas mellan beställare och entreprenörer i praktiken. Genom sin utformning skapar de en grundläggande struktur för entreprenadförhållanden, men analysen i del I och del II visar att den närmare innebörden av vissa bestämmelser inte alltid är helt tydlig. I flera avseenden lämnar reglernas tillämpning utrymme för olika tolkningar, vilket i sin tur leder till osäkerhet i rättstillämpningen och praktiska svårigheter för parterna.

Förhoppningen är att den redogörelse som presenterats ovan kan bidra till en fördjupad förståelse och fortsatt diskussion kring dessa tolkningsfrågor, där slutmålet bör vara att närma sig en mer enhetlig tolkning av reglernas innebörd. Samtidigt vore det önskvärt att HD vid tillfälle prövar någon av de frågor som identifierats som särskilt oklara, för att skapa vägledning och rättslig förutsebarhet på området. Ett nytt

[26] Det borde gälla i princip oberoende av om entreprenören behåller viss kontroll över området/delen ifråga, i ljuset av det ekonomiska intresse som tillgodoses hos beställaren av att förfoga över delen tidigare än avtalat.
[27] Samma slutsats Magnusson s. 313.

prejudikat skulle kunna bidra till att ytterligare klargöra gränsdragningarna i riskfördelningen och därigenom stärka rättssäkerheten i entreprenadbranschen. Samma effekt skulle kunna uppnås genom en revidering av reglerna i samband med den nu pågående allmänna revideringen av AB-kontrakten.[28] Ett förtydligande har skett såvitt avser rekvisitet ”beror på” beställaren i så måtto att det i den föreslagna nya riskbestämmelsen (kap. 7 § 1) skrivits in tillägget ”eller något förhållande på beställarens sida”. Bara för att den föreslagna nya versionen innehåller detta tillägg betyder det inte per automatik att tillägget kan anses uttrycka gällande rätt även för de gällande standardavtalen; det skulle såklart lika gärna kunna röra sig om en ändring i sak. I ljuset av det som anförts i del I talar emellertid starka skäl för att tillägget borde betraktas som ett förtydligande. Däremot har ingen ändring gjorts i remissversionen såvitt avser riskövergång på grund av beställarens förtida ibruktagande (kap. 7 § 1 punkten 2). Detsamma gäller bestämmelsen om förtida riskövergång om slutbesiktning inte genomförs inom föreskriven tid på grund av beställaren (kap. 3 § 30).

[28] Remisstiden på standardavtalens ersättare till AB 04 och ABT 06 — AB 25 och ABPU 25 — avslutades i slutet av februari 2025. BKK:s senaste besked är att nya avtal inte lär träda i kraft förrän tidigast under senare delen av 2027. Gissningsvis kommer det ta ännu (bra mycket) längre tid än så.